УДК 502.33:330.131 DOI: 10.33730/2310-4678.1.2023.278537

СТРУКТУРА ПЛАТЕЖІВ ЗА ВИКОРИСТАННЯ РЕСУРСІВ І ПОСЛУГ ВОДНИХ ЕКОСИСТЕМ

В.М. Колмакова
кандидат економічних наук, старший науковий співробітник
Державна установа "Інститут економіки природокористування та сталого розвитку НАН України" (м. Київ, Україна)
e-mail: vnkolmakova@gmal.com;
ORCID: https://orcid.org /0000-0002-2172-7351

О.І. Боцула
кандидат економічних наук
Інститут агроекології і природокористування НААН (м. Київ, Україна)
e-mail: botsulaiap@ukr.net;
ORCID: https://orcid.org/0000-0001-7047-0102

Обґрунтовано необхідність розроблення та оптимізації структури сучасної системи платежів за використання ресурсів і послуг водних екосистем, що сприятиме не лише акумулюванню цих коштів у бюджеті, але і прийняттю адекватних управлінських рішень щодо їх спрямування на заходи із збереження і відновлення втрачених водних екосистемних функцій. Методологічним і теоретичним підґрунтям дослідження є ключові положення сучасної економічної теорії, економіки природокористування та сталого розвитку, міжнародного екосистемного обліку, інституціональної та неоінституціональної теорій, які стосуються проблеми наукового обґрунтування платежів за використання ресурсів і послуг водних екосистем. Досліджено ключові елементи структури платежів за використання водних ресурсів в Україні (рентна плата за спеціальне водокористування, екологічний податок за скиди забруднюючих речовин у водні об'єкти, орендна плата за водні об'єкти, штрафи) та проведено їх аналітичну оцінку. Виявлено основні чинники низької ефективності платежів за використання ресурсів водних екосистем. Запропоновано наукові підходи щодо оптимізації структури платежів за використання ресурсів і послуг водних екосистем із врахуванням кращих зразків зарубіжного досвіду. Акцентовано на необхідності створення в Україні спеціального позабюджетного Національного екологічного фонду водних ресурсів у формі юридичної особи, аналогічного до Національного фонду охорони навколишнього середовища і водного господарства в Польщі, з метою акумулювання платежів за екосистемні послуги водних ресурсів і впровадження інструментів стимулювання та підтримки водоохоронних заходів. Визначено перспективи подальших досліджень окресленої проблематики, зокрема щодо формування комплексного стратегічного екосистемного підходу запровадження платежів за використання ресурсів і послуг водних екосистем, розроблення сучасних методичних підходів до оцінювання послуг водних екосистем і формування оптимальної структури платежів за використання водних ресурсів, враховуючи їх функціональні особливості.

Ключові слова: *екосистемний підхід, екосистемні функції, водні ресурси, оцінювання, екологічні податки, екологічні фонди.*

ВСТУП

У Національній доповіді "Цілі Сталого Розвитку: Україна" [1] серед визначених 17 Цілей у сфері сталого розвитку (ЦСР) прямо чи опосередковано з водними ресурсами пов'язано шість, у яких акцентовано на конкретних завданнях їх збереження, використання, вільного та рівного доступу за умови глобальних кліматичних змін. Проте найбільш дотичними до екосистемного підходу є три — Цілі 6, 14 і 15. Зокрема, Ціль 6 "Чиста вода та належні санітарні умови" безпосередньо стосується використання екосистемних послуг водних екосистем. Досягнення зазначених цілей у сфері водокористування передбачає удосконалення системи управління водними ресурсами. У цьому сенсі в міжнародній практиці ведеться розроблення національних водних стратегій. Нещодавно в Україні також було схвалено урядом Водну стратегію до 2050 року (2022) [2] та операційний план із її реалізації до 2024 року. Це надважливий документ для України на шляху виконання міжнародних зобов'язань у сфері "водної" безпеки нашої держави, Угоди про асоціацію між Україною та ЄС і ЦСР до 2030 року. У Водній стратегії акцентовано, що стан якості поверх-

невих вод, які є джерелом питної води для 80 відсотків населення України, є незадовільним і характеризується підвищеним вмістом органічних і біогенних речовин, при цьому питома вага досліджених проб води з водойм I категорії, які не відповідали нормам у 2020 році за санітарно-хімічними показниками, становила 18,6 відсотка, за мікробіологічними — 19,6 відсотка [2]. Враховуючи гостроту водних проблем в Україні, запровадження екосистемного підходу й розвиток концепції платежів за екосистемні послуги водних екосистем у контексті підвищення ефективності механізмів та інструментів державного управління можуть забезпечити вагомий внесок у добробут населення за умови, що екосистемні послуги будуть оціненими і включеними у природогосподарський обіг. Відтак в Україні актуалізується проблема розроблення та оптимізації структури сучасної системи платежів за використання ресурсів і послуг водних екосистем, що сприятиме не лише акумулюванню цих коштів у бюджеті, але і прийняттю адекватних управлінських рішень щодо їх спрямування на заходи із збереження і відновлення втрачених водних екосистемних функцій.

Мета роботи — розробити наукові пропозиції щодо оптимізації структури сучасної системи платежів за використання ресурсів і послуг водних екосистем в Україні.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Значний науковий внесок у дослідження загальних проблем концепції екосистемних послуг, зокрема їх видів, зробили Р. Костанза зі співавторами [3; 4]; теоретико-методологічні основи економіки екосистемних послуг вивчали Є. Мішенін та Н. Дегтярь [5]. Різні аспекти концепції платежів за послуги екосистем досліджувалися у працях О. Веклич [6], В. Голяна [7], І. Соловія [8], Л. Шашули зі співавторами [9]. Проблеми вартісного виміру цінності екосистемних послуг при визначенні збитку від забруднення навколишнього природного середовища розкрито в публікаціях [10; 11; 12]. Сучасні проблеми оцінювання екосистемних активів територіальних громад в Україні розглянуто в колективних монографіях співробітників ДУ ІЕПСР НАН України та співавторів [13; 14]. Специфіку оцінювання водних екосистемних активів та їх екосистемних послуг, зокрема формалізацію вартісного виміру та алгоритм упровадження методів оцінювання, розкрито в публікаціях В. Колмакової [15; 16]; проблеми підвищення ефективності їх оцінювання розглянуто В. Колмаковою та О. Боцулою [17]. Сучасну теорію розроблення платежів за використання ресурсів водних екосистем поглиблюють принципи й базові положення Системи національних рахунків (СНР) (System of Environmental-Economic Accounting, 2021) [18].

Проте за результатами опрацювання останніх досліджень і публікацій за відповідною тематикою слід акцентувати на необхідності поглибленого дослідження проблеми розроблення та оптимізації структури вітчизняних платежів за використання водних ресурсів та їх послуг у контексті екосистемного підходу та врахування кращих зразків міжнародного досвіду.

МАТЕРІАЛИ ТА МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕНЬ

Методологічним і теоретичним підґрунтям дослідження є ключові положення сучасної економічної теорії, економіки природокористування та сталого розвитку, міжнародного екосистемного обліку, інституціональної та неоінституціональної теорій, які стосуються проблеми методологічного обґрунтування платежів за використання ресурсів і послуг водних екосистем. Для досягнення поставленої мети застосована низка сучасних методів, а саме: абстрактно-логічний, включаючи прийоми аналізу й синтезу, індукції та дедукції, узагальнення — для огляду інформаційних джерел, уточнення сутності понять і категорій екосистемних послуг у контексті водних ресурсів, вивчення вітчизняного та зарубіжного досвіду діяльності екологічних фондів та структури платежів за водні ресурси, зокрема оптимізації структури екологічних податків у контексті екосистемного підходу; системного аналізу — для цілісного сприйняття об'єкта дослідження, зокрема водних ресурсів і послуг водних екосистем.

РЕЗУЛЬТАТИ ТА ЇХ ОБГОВОРЕННЯ

Україна є однією з найменш забезпечених водою держав Європи, зокрема водні об'єкти охоплюють усього 24 тис. кв. км (4% від її загальної території). Попри те, що мінімальний рівень водозабезпеченості, визначений ООН, становить 1,7 тис. куб. м на одну людину, в Україні цей показник складає 1 тис. куб. м, тоді як у Франції — 3,5 тис. куб. м, у Великій Британії — 5 тис. куб. м [18].

Платежі за спеціальне використання водних ресурсів в Україні є основним інструментом фіскального регулювання водокористування, який спрямований на перерозподіл ренти в інтересах власника водних ресурсів (як правило, українського народу). Систему плати за водні ресурси було введено Водним кодексом України (1995). Головними елементами структури

платежів за використання водних ресурсів в Україні є: *рентна плата за спеціальне водокористування, екологічний податок за скиди забруднюючих речовин у водні об'єкти, орендна плата за водні об'єкти, штрафи* (грошові стягнення за шкоду від порушення водного законодавства) (рис. 1).

При цьому надходження природно-ресурсних платежів, зокрема за воду, до місцевих бюджетів є однією з основних статей їх доходів. Так, статтею 30 "Збори за спеціальне водокористування" Водного кодексу України передбачено, що такі збори справляються з метою стимулювання раціонального використання і охорони вод та відтворення водних ресурсів і включають рентну плату за спеціальне використання води та екологічний податок за скиди забруднюючих речовин у водні об'єкти. Такі платежі встановлюються Податковим кодексом України [19] (зокрема особливості рентної плати за воду — ст. 255, екологічного податку за скиди забруднюючих речовин безпосередньо у водні об'єкти — ст. 240.1.2). Згідно зі ст. 29 Бюджетного кодексу України [20] з 2018 р. встановлено такий розподіл надходжень рентної плати за спеціальне використання води: до доходів загального фонду Державного бюджету України — 45%, спеціального фонду — 10%.

Це не стосується рентної плати за спеціальне використання води водних об'єктів місцевого значення, яка на 100% зараховується до місцевих бюджетів.

З початку 2018 р. до липня 2021 р. до загального фонду державного бюджету надійшло 2 499,3 млн грн рентної плати за спеціальне використання води, проте питома вага цих платежів у загальній структурі податкових надходжень зменшилася з 0,11 відсотка у 2018 році до 0,07 відсотка у I півріччі 2021 року відповідно [21]. Також до спеціального фонду державного бюджету було зараховано 555,4 млн грн рентної плати, яка є джерелом формування Державного фонду розвитку водного господарства (відповідно до Бюджетного кодексу України", який доповнено статтею 24 "Державний фонд розвитку водного господарства") [20].

У статті 24 Бюджетного кодексу України визначено джерела формування та видатки

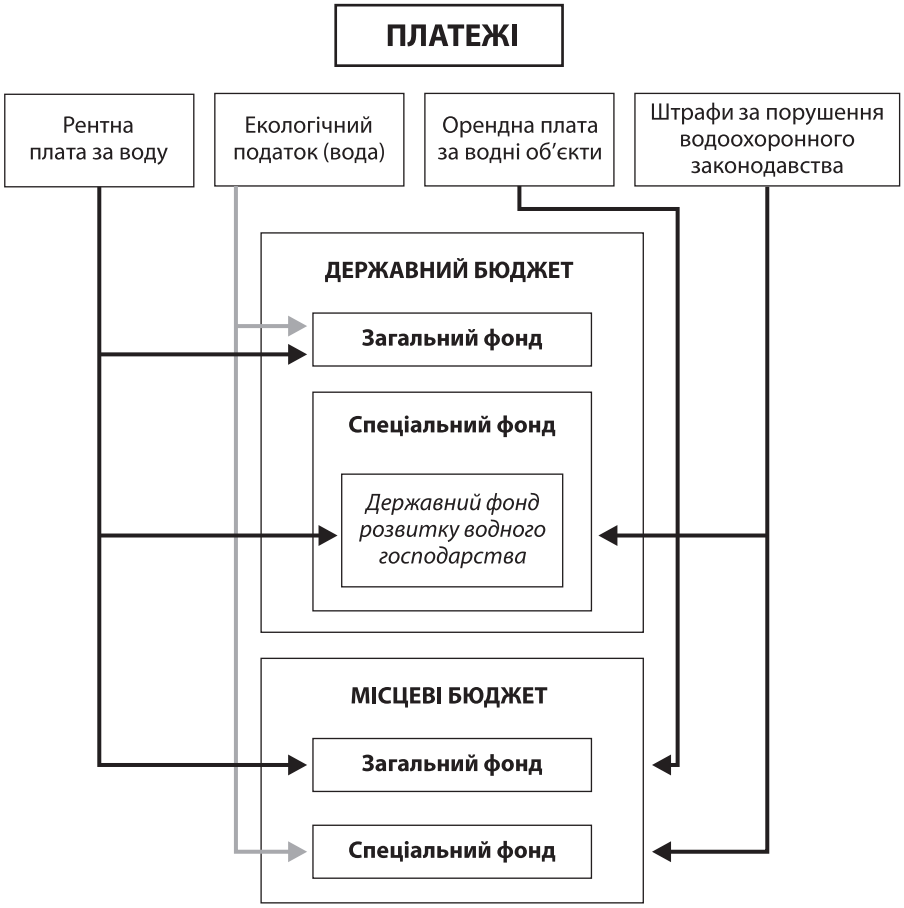

Рис. 1. Структура платежів за використання водних ресурсів та їх надходження до бюджету

Джерело: розроблено авторами на основі [19; 20].

Державного фонду розвитку водного господарства. Джерелами формування цього фонду є доходи державного бюджету (10 відсотків рентної плати за спеціальне використання води, крім рентної плати за спеціальне використання води водних об'єктів місцевого значення), визначені п. 13 ч. 3 ст. 29 Бюджетного кодексу, та інші доходи, визначені Законом про Державний бюджет України. Кошти фонду спрямовуються на фінансове забезпечення заходів з експлуатації водогосподарського комплексу, будівництва та реконструкції меліоративних систем, захисту від шкідливої дії вод сільських населених пунктів і сільськогосподарських угідь, централізованого водопостачання сільських населених пунктів, які користуються привізною водою, модернізації та розвитку водогосподарського комплексу [20].

Плата за спеціальне використання води вже тривалий час є одним із дискусійних питань податкового регулювання, так само, як і встановлення нормативів плати за спеціальне використання поверхневих і підземних вод, особливо для великих водокористувачів. Зазначимо, що попри висхідний тренд обсягів збору (рентної плати) за спеціальне водокористування, зменшується його частка в загальних надходженнях від природно-ресурсних платежів у бюджеті країни. Так, якщо у 2001 р. його частка складала 13,42%, то у 2014 р. — 3,77% [7]. Наразі частка платежів за спеціальне водокористування складає лише 0,07 відсотка від загальної суми податкових надходжень (за інформацією Рахункової палати України станом на 1 півріччя 2021 р.) [21]. Основною причиною такої ситуації є відставання в часі рішень щодо підвищення нормативів плати за спеціальне використання води. Наприклад, в Україні найнижча ставка ренти за спеціальне використання поверхневих вод визначена для басейнів річок Дунай (23,32 грн за 100 куб. м), Прут, Сірет і Тиса (26,17 за 100 куб. м), а найвища — для басейнів річок Криму (116,32 грн за 100 куб. м) та Приазов'я (139,66 грн за 100 куб. м), тоді як рентна плата за спеціальне водокористування у Франції становить 3,92 євро, Данії — 9 євро, Румунії — 1,42 євро [21].

Порядок справляння екологічного податку в Україні регламентується статтями 240–250 Розділу VIII Податкового кодексу України, зокрема особливості екологічного податку за скиди забруднюючих речовин безпосередньо у водні об'єкти — ст. 240.1.2 [19].

У країнах Європейського Союзу екологічні податки мають наступну структуру: податки щодо енергії, транспорту, забруднення довкілля та використання ресурсів. При цьому необхідно зазначити, що окремі види європейських екологічних податків лише частково співпадають із компонентами екологічного податку в Україні (*рис. 2*).

Наприклад, податкам забруднення в ЄС відповідає низка податків забруднення в Україні: за забруднення атмосферного повітря, скиди забруднюючих речовин у водні об'єкти, за розміщення відходів, за радіоактивні відходи. Також екологічні податки ЄС включають податки, які в Україні не належать до екологічних: наприклад, транспортні податки та податки на ресурси.

Отже, як видно з *рис. 2*, основну частину надходжень від сплати екологічного податку в ЄС складають податки на енергію. Наприклад, у Німеччині, Франції, Польщі цей податок складає понад 80%, натомість податки від забруднення складають менше 10% загальних надходжень від екологічного оподаткування [22].

На нашу думку, у цьому контексті особливу актуальність для України становить дослідження досвіду діяльності та структури платежів за водні ресурси позабюджетного Національного фонду охорони навколишнього середовища і водного господарства (НФ ОНСіВГ) Польщі, який було створено в 1989 році, і він

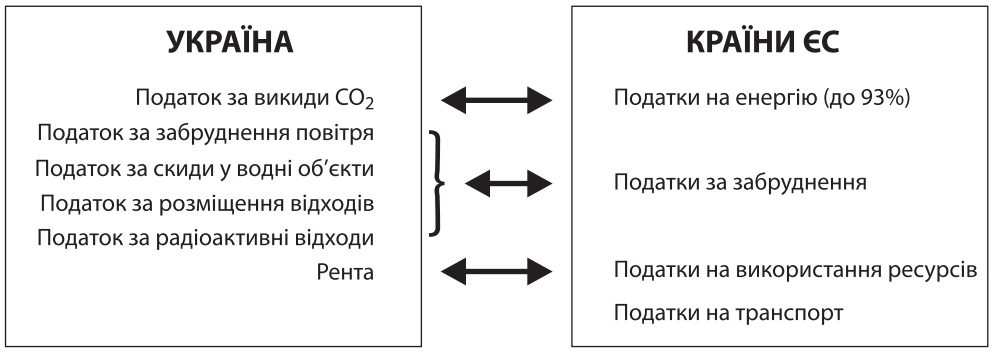

Рис. 2. Екологічні податки в країнах ЄС та Україні

Джерело: [22].

досі залишається основною ланкою польської системи фінансування охорони навколишнього середовища та управління водними ресурсами із значним фінансовим потенціалом [23]. Вагому частку в структурі доходів фонду складає екологічний податок, що включає податок за забруднення води та платежі за спеціальне використання води, які в подальшому також мають пріоритетне спрямування на фінансування спеціальних проєктів із збереження і відновлення водних екосистем (*табл. 1*).

Отже, як видно з *табл. 1*, ключовими елементами структури платежів за використання водних ресурсів і функцій екосистем, встановленої Національним фондом охорони довкілля та водного господарства Польщі, є 1) плата за спеціальне використання водних ресурсів, плата за забруднення води й інші види шкідливого впливу на довкілля (як складова екологічного податку) та 2) система цільового фінансування і кредитування водоохоронних заходів у вигляді пільгових кредитів, субсидій, грантів, що надаються через пріоритетні програми фонду за рахунок внутрішніх та зовнішніх джерел і надходжень від екосистемних платежів. У своїй діяльності фонд використовує державні схеми платежів, за яких національна, муніципальна, місцева влада є адміністратором і виконавцем проєктів водокористування на умовах співфінансування, а кошти фонду надаються постачальникам або продавцям екосистемних послуг води.

Отже, порівняння вітчизняної системи платежів у сфері водокористування із системою платежів у країнах ЄС, зокрема з польським досвідом, дає підстави виявити основні недоліки в цій площині. До основних чинників низької ефективності платежів у сфері водокористування в Україні можна віднести наступні:

- недосконалість структури платежів у сфері водокористування в порівнянні з країнами ЄС (екологічний податок виконує лише фіскальну функцію і його величина є дуже незначною), що не сприяє зменшенню негативного впливу підприємств-забруднювачів на водну екосистему;
- нерозробленість екосистемного підходу й відсутність законодавчого визначення дефініції екосистемних послуг, зокрема у сфері водокористування, що негативно впливає на проведення процесу оцінки ресурсів і функцій водних екосистем та запровадження екосистемних платежів;
- відсутність ефективних механізмів рентного регулювання для раціонального використання та збереження водних ресурсів, що не стимулює водокористувачів до скорочення безповоротних втрат, дотримання норм і лімітів споживання води;
- невідповідність бюджетного законодавства нормам Закону України "Про охорону навколишнього природного середовища" щодо обов'язкового формування спеціального фонду за рахунок частини надходжень від екологічного податку;
- мізерність дохідної частини Державного фонду розвитку водного господарства (10% рентних платежів), що не забезпечує покращення водокористування;
- недостатні обсяги фінансування з державного та місцевих бюджетів водоохоронних заходів;
- нецільове використання надходжень від екологічного податку.

Отже, в Україні в порівнянні з країнами ЄС структура платежів у сфері водокористування є неоптимальною і потребує свого вдосконалення. Тому за результатами дослідження,

Таблиця 1

Структура доходів НФОНСіВГ

Джерела фінансування НФОНСіВГ	
Крайові (внутрішні)	**Закордонні (зовнішні)**
1. Платежі і штрафи за користування навколишнім природним середовищем (екологічний податок)	1. Фінансовий інструмент LIFE+
2. Платежі експлуатаційні й концесійні	2. Фонд згуртованості (Cohesion Fund)
3. Платежі, які встановлені Енергетичним законом та Законом "Про рециклінг транспортних засобів, виведених з експлуатації"	4. Норвезький фінансовий механізм
4. Доходи з продажу квот парникових газів	5. Європейський фонд регіонального розвитку
	6. Доходи від зелених інвестицій

Джерело: складено на основі [23].

враховуючи європейський досвід, можна запропонувати наукові підходи щодо оптимізації структури платежів за використання ресурсів і послуг водних екосистем, а саме:

- встановити спрямування екологічного податку до спеціального фонду бюджету та цільове використання коштів, які надходять від екологічного податку за скиди забруднюючих речовин у водне середовище, безпосередньо на заходи з охорони водних ресурсів;
- створити в Україні спеціальний позабюджетний Національний екологічний фонд водних ресурсів у формі юридичної особи, аналогічний до польського НФОДіВГ, метою якого має стати акумулювання платежів за екосистемні послуги водних ресурсів і впровадження інструментів стимулювання та підтримки водоохоронних заходів, зокрема спрямованих на екологічну реконструкцію, модернізацію, технічне оснащення промислових підприємств, підтримку ініціатив у сфері охорони водних ресурсів, впровадження *acquis communautaire*, забезпечення дотримання Україною міжнародних природоохоронних зобов'язань;
- встановити ставки екологічного податку на рівні, який би забезпечував зменшення скидів забруднюючих речовин у водне середовище та одночасно був відповідним шкоді, яка завдається водним екосистемам та їх функціям;
- передбачити диференціацію ставок екологічного податку за перевищення встановлених дозвільних норм скидів у водне середовище, аби стимулювати суб'єктів водогосподарювання дотримуватися цих норм і проводити реконструкцію та модернізацію водоочисного обладнання.

ВИСНОВКИ

У статті проаналізовано головні елементи структури платежів за використання водних ресурсів в Україні, а саме: рентна плата за спеціальне водокористування, екологічний податок за скиди забруднюючих речовин у водні об'єкти, орендна плата за водні об'єкти, штрафи. З'ясовано основні чинники низької ефективності вітчизняної системи платежів у сфері водокористування. Запропоновано наукові підходи щодо оптимізації структури платежів за використання ресурсів і послуг водних екосистем у контексті екосистемного підходу. Основну увагу при цьому акцентовано на створенні в Україні спеціального позабюджетного Національного екологічного фонду водних ресурсів у формі юридичної особи, аналогічного до польського фонду НФОДіВГ, для акумулювання платежів за екосистемні послуги водних ресурсів і впровадження інструментів стимулювання та підтримки водоохоронних заходів.

Подальші дослідження мають перспективи в таких напрямах:

- формування комплексного стратегічного екосистемного підходу до запровадження платежів за використання ресурсів та послуг водних екосистем;
- розроблення та запровадження сучасних методичних підходів до оцінювання послуг водних екосистем і формування оптимальної структури платежів за використання водних ресурсів, враховуючи їх функціональні особливості.

ЛІТЕРАТУРА

1. Національна доповідь "Цілі Сталого Розвитку: Україна". URL: https://ukraine.un.org/uk/sdgs (дата звернення: 05.02.2023).
2. Про схвалення Водної стратегії України на період до 2050 року: Розпорядження КМУ від 9 грудня 2022 р. № 1134-р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1134-2022-%D1%80#Text (дата звернення: 05.02.2023).
3. Costanza R., Arge R., Groot R. et al. The value of the world's ecosystem services and natural capital. *Nature*. 1997. Vol. 387. P. 253–260.
4. Costanza R., Groot R., Braat L., Kubiszewski I., Fioramonti L., Sutton P., Farber S., Grasso M. Twenty years of ecosystem services: How far have we come and how far do we still need to go? *Ecosystem Services*. 2017. Vol. 28. P. 1–16.
5. Мішенін Є.В., Дегтярь Н.В. Економіка екосистемних послуг: теоретико-методологічні основи. *Маркетинг і менеджмент інновацій*. 2015. № 2. С. 243–257.
6. Веклич О.О. Формалізація та параметризація оцінювання екосистемних послуг ґрунтів місцевого екосистемного активу. *Агросвіт*. 2021. № 19. С. 3–9. DOI: https://doi.org/10.32702/2306-6792.2021.19.3.
7. Голян В.А. Плата за природні ресурси в умовах децентралізації: інвестиційний аспект. *Інвестиції: практика та досвід*. 2016. № 7. С. 7–16.
8. Соловій І.П. Концепція плати за послуги екосистем: світовий досвід і перспективи її впровадження у лісовому секторі. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN /Nplanu_2016_14_38 (дата звернення: 09.02.2023).
9. Шашула Л.О., Сакаль О.В., Третяк Н.А. Плата за екосистемні послуги в Україні: пріоритетні напрями активізації. *Механізм регулювання економіки*. 2019. № 2. С. 6–16. DOI: https://doi.org/10.21272/mer.2019.84.01.
10. Веклич О.О. Специфіка вартісного виміру цінності екосистемних послуг при визначенні збитку від забруднення навколишнього природного середовища. *Економіка України*. 2019. № 6. С. 54–78.

11. Botsula O., Kolmakova V., Patoka I., Reznik N. Ecosystem Approach to the Assessment of Economic Damage from Environmental Pollution in Ukraine. *International Journal of Advanced Science and Technology*. Vol. 29. №. 9s. 2020. P. 4582–4589. URL:http://sersc.org/journals/index.php/IJAST/article/view/17167/8702
12. Екосистемні засади оцінювання збитків від забруднення навколишнього природного середовища: монографія / Веклич О.О., Кобзар О.М., Колмакова В.М., Патока І.В. / ДУ ІЕПСР НАН України, К., 2019. 304 с.
13. Оцінювання екосистемних активів територіальних громад: монографія / Ільїна М.В., Колмакова В.М., Веклич О.О. та ін. / Державна установа "Інститут економіки природокористування та сталого розвитку Національної академії наук України". К.: ДУ ІЕПСР НАН України, 2021. 288 с.
14. Веклич О.О., Бойко Є.О., Колмакова В.М., Патока І.В. Прикладна теорія оцінювання екосистемних активів територіальних громад: монографія. Суми: Університетська книга, 2022. 246 с.
15. Колмакова В.М. Формалізація вартісного виміру екосистемних активів (на прикладі водних ресурсів). *Економіка природокористування та сталий розвиток*. 2021. № 9 (28). С. 57–63. DOI: https://doi.org/10.37100/2616-7689.2021.9(28).8.
16. Колмакова В.М. Алгоритм упровадження методів оцінювання екосистемних активів, пов'язаних із водою, в природогосподарську практику. *Економіка природокористування та сталий розвиток*. 2022. № 11 (30). С.62–69. DOI: https://doi.org/10.37100/2616-7689.2022.11(30).7.
17. Колмакова В.М., Боцула О.І. Підвищення ефективності оцінювання екосистемних активів, пов'язаних із водою. *Збалансоване природокористування*. 2022. № 2. С. 31–38. DOI: https://doi.org/10.33730/2310-4678.2.2022.
18. System of Environmental-Economic Accounting. Ecosystem Accounting. Final Draft. Version 5. February 2021. 350 p. URL: BG-3f-SEEA-EA_Final_draft-E.pdf (дата звернення: 02.02.2023).
19. Податковий кодекс України: Закон України від 02.12. 2010 р. № 2755-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2011. № 13–14, № 15–16, № 17. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text (дата звернення: 12.01.2023).
20. Рахункова палата: Діючий механізм ренти не стимулює водокористувачів скорочувати споживання води. *Юридична газета*. 2021. 19 листоп. URL: https://yur-gazeta.com/golovna/rahunkova-palata-diyuchiy-mehanizm-renti-ne-stimulyue-vodokoristuvachiv-skorochuvati-ispozhivannya-v.html (дата звернення: 12.01.2023).
21. Бюджетний кодекс України: Закон України від 08.07. 2010 р. № 2456-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2010. № 50–51. Ст. 572. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17#Text (дата звернення: 12.01.2023).
22. Екологічні податки у державних фінансах країн Європи. URL: https://ecolog-ua.com/news/ekologichni-podatky-u-derzhavnyh-finansah-krayin-yevropy (дата звернення: 12.01.2023).
23. Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej. URL: https://www.gov.pl/web/nfosigw/narodowy-fundusz-ochrony-srodowiska-i-gospodarki-wodnej (дата звернення: 10.01.2023).

STRUCTURE OF PAYMENTS FOR THE USE OF RESOURCES AND SERVICES OF AQUATIC ECOSYSTEMS

Kolmakova V.
Candidate of Economic Sciences, Senior Research Fellow
Public Institution "Institute of Environmental Economics
and Sustainable Development of NAS of Ukraine" (Kyiv, Ukraine)
e-mail: vnkolmakova@gmal.com;
ORCID: https://orcid.org /0000-0002-2172-7351

Botsula O.
Candidate of Economic Sciences
Institute of Agroecology and Environmental Management of NAAS (Kyiv, Ukraine)
e-mail: botsulaiap@ukr.net;
ORCID: https://orcid.org/0000-0001-7047-0102

The importance of developing and optimizing the structure of a modern payment system, which will facilitate not only the accumulation of these funds in the budget, but also to make relevant management decisionson their allocation for conservation measures and restoration of lost aquatic ecosystem functions was demonstrated. The methodological and theoretical basis of the study is the key concepts of modern economic theory, economics of environmental management and sustainable development, international ecosystem ecosystem accounting, institutional and neo-institutional theories related to the problem of scientific substantiation of payments for the use of resources and services of aquatic ecosystems. The key elements of the structure of payments for the use of water resources in Ukraine (rent for special water use, environmental tax for discharges of pollutants into water bodies, rent for water bodies, fines) are studied and analytical evaluation of these taxes were studied and performed their analytical evaluation. The main factors of low efficiency of payments for the use of aquatic ecosystem resources are identified. It is proposed scientific concepts to optimize the structure of payments for the use of resources and services of aquatic ecosystems taking into account the best models of international experience. Attention was

focused on the necceserity of the creation in Ukraine a special extra-budgetary National Environmental Fund of Water Resources in the form of a legal entity, similar to the National Fund for Environmental Protection and Water Management in Poland, with the aim of accumulating payments for water ecosystem services and introducing tools to stimulate and support water protection measures. Perspectives for further research on this issue, in particular, with regard to the formation of a comprehensive strategic ecosystem approach to the introduction of payments for the use of resources and services of aquatic ecosystems, development of modern methodological approaches to assessing the services of aquatic ecosystems and formation of an optimal structure of payments for the use of water resources, taking into account their functional characteristics were identified.

Keywords: *ecosystem approach, ecosystem functions, water resources, assessment, environmental taxes, environmental funds.*

REFERENCES

1. *Natsionalna dopovid "Tsili Staloho Rozvytku: Ukraina" [National report "Sustainable Development Goals: Ukraine"].* URL: https://ukraine.un.org/uk/sdgs [in Ukrainian].
2. Pro skhvalennia Vodnoi stratehii Ukrainy na period do 2050 roku: Zakon Ukrainy vid 09 Grudni 2022 r. № 1134–r. [On the approval of the Water Strategy of Ukraine for the period until 2050: Law OF Ukraine dated December 9, 2022 No. 1134 r]. (2022). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1134-2022-%D1%80#Text [in Ukrainian].
3. Costanza, R., Arge, R., & Groot, R. et al. (1997). The value of the world's ecosystem services and natural capital. *Nature, vol. 387*, 253–260 [in English].
4. Costanza, R., Groot, R., Braat, L., Kubiszewski, I., Fioramonti, L., Sutton, P., Farber, S., & Grasso, M. (2017). Twenty years of ecosystem services: How far have we come and how far do we still need to go? *Ecosystem Services, vol. 28*, 1–16 [in English].
5. Mishenin, Ye.V., Degtiar, N.V. (2015). Ekonomika ekosystemnykh posluh: teoretyko-metodolohichni osnovy [Economics of ecosystem services: theoretical and methodological foundations]. *Marketynh i menedzhment innovatsii — Marketing and innovation management, 2*, 243–257 [in Ukrainian].
6. Veklych, O.O. (2021). Formalizatsiia ta parametryzatsiia otsiniuvannia ekosystemnykh posluh hruntiv mistsevoho ekosystemnoho aktyvu [Formalization and parameterization of assessment of soil ecosystem services of the local ecosystem asset]. *Ahrosvit — Agroworld, 19*, 3–9. DOI: https://doi.org/10.32702/2306-6792.2021.19.3 257 [in Ukrainian].
7. Holian, V.A. (2016). Plata za pryrodni resursy v umovakh detsentralizatsii: investytsiinyi aspekt [Payment for natural resources in conditions of decentralization: investment aspect]. *Investytsii: praktyka ta dosvid — Investments: practice and experience,* 7, 7–16 [in Ukrainian].
8. Solovii, I.P. (2016). *Kontseptsiya platy za posluhy ekosystem: svitovyy dosvid i perspektyvy yiyi vprovadzhennya u lisovomu sektori [Concept of ecosystem services fee: world experience and perspectives for its implementation in the forestry sector].* URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nplanu_2016_14_38 [in Ukrainian].
9. Shashula, L.O., Sakal, O.V., & N.A. Tretiak, N.A. (2019). Plata za ekosystemni posluhy v Ukraini: prioritetni napriamy aktyvizatsii [Payment for ecosystem services in Ukraine: priority areas of activation]. *Mekhanizm rehuliuvannia ekonomiky – Mechanism of economic regulation, 2*, 6–16. DOI: https://doi.org/10.21272/mer.2019.84.01 [in Ukrainian].
10. Veklych, O.O. (2019). Spetsyfika vartisnoho vymiru tsinnosti ekosystemnykh posluh pry vyznachenni zbytku vid zabrudnennia navkolyshnoho pryrodnoho seredovyshcha [The specificity of the cost measurement of the value of ecosystem services when determining damage from environmental pollution]. *Ekonomika Ukrainy — Ukraine economy, 6*, 54–78 [in Ukrainian].
11. Botsula, O., Kolmakova, V., Patoka, I., & Reznik, N. (2020). Ecosystem Approach to the Assessment of Economic Damage from Environmental Pollution in Ukraine. *International Journal of Advanced Science and Technology, 29, (9s)*, 4582–4589. URL: http://sersc.org/journals/index.php/IJAST/article/view/17167/8702 [in English].
12. Veklych, O.O., Kobzar, O.M., Kolmakova, V.M., & Patoka, I.V. *Ekosystemni zasady otsiniuvannia zbytkiv vid zabrudnennia navkolyshnoho pryrodnoho seredovyshcha: monohrafiia [Ecosystem principles of damage assessment from pollution of the natural environment: monograph].* Kyiv: PI IEESD NAS of Ukraine [in Ukrainian].
13. Ilina, M.V., Kolmakova, V. N. & Veklych, O.O. (2021). *Otsiniuvannia ekosystemnykh aktyviv terytorialnykh hromad: monohrafiia [Estimation of ecosystem assets of territorial communities: monograph].* Kyiv: PI IEESD NAS of Ukraine [in Ukrainian].
14. Veklych, O.O., Boyko, E.O., Kolmakova, V.M., & Patoka, I.V. (2022). *Prykladna teoriia otsiniuvannia ekosystemnykh aktyviv terytorialnykh hromad: monohrafiia [Applied theory of assessment of ecosystem assets of territorial communities: monograph].* Sumy: University book [in Ukrainian].
15. Kolmakova, V.M. (2021). Formalizatsiia vartisnoho vymiru ekosystemnykh aktyviv (na prykladi vodnykh resursiv) [Formalization of the cost measurement of ecosystem assets (using the example of water resources)]. *Ekonomika pryrodokorystuvannia ta stalyi rozvytok — Economics of nature use and sustainable development, 9, (28),* 57–63. DOI: https://doi.org/10.37100/2616-7689.2021.9(28).8. [in Ukrainian].
16. Kolmakova, V.M. (2022). Alhorytm uprovadzhennia metodiv otsiniuvannia ekosystemnykh aktyviv,

poviazanykh iz vodoiu, v pryrodohospodarsku praktyku [Algorithm of implementation of methods of assessment of ecosystem assets related to water into environmental management practice]. *Ekonomika pryrodokorystuvannia ta stalyi rozvytok — Economics of nature use and sustainable development, 11 (30)*, 62–69. DOI: https://doi.org/10.37100/2616–7689.2022.11(30).7. [in Ukrainian].

17. Kolmakova, V. Botsula, O. (2022). Pidvyshchennia efektyvnosti otsiniuvannia ekosystemnykh aktyviv, poviazanykh iz vodoiu [Improving the efficiency of assessment of water-related ecosystem assets]. *Zbalansovane pryrodokorystuvannia — Balanced nature using, 2*, 31–38. DOI: https://doi.org/10.33730/2310-4678.2.2022. [in Ukrainian].
18. United Nations. (2021). System of Environmental-Economic Accounting. Ecosystem Accounting. Final Draft. Version 5. URL: BG-3f-SEEA-EA_Final_draft-E.pdf [in English].
19. Podatkovyi kodeks Ukrainy: Zakon Ukrainy vid 02 Grudni 2010 r., № 2755-VI. [Tax Code of Ukraine: Law of Ukraine dated 02.12. 2010, № 2755-VI]. (2011). *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy — Information from the Verkhovna Rada of Ukraine, 13–17.* URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text [in Ukrainian].
20. Rakhunkova palata: Diiuchyi mekhanizm renty ne stymuliuie vodokorystuvachiv skorochuvaty spozhyvannia vody [Accounting Chamber: The current rent mechanism does not encourage water users to reduce water consumption]. (2021) *Yurydychna hazeta — Legal newspaper.* URL: https://yur-gazeta.com/golovna/rahunkova-palata-diyuchiy-mehanizm-renti-ne-stimulyue-vodokoristuvachiv-skorochuvati-ispozhivannya-v.html [in Ukrainian].
21. Biudzhetnyi kodeks Ukrainy: Zakon Ukrainy vid 08.07. 2010 r., № 2456-VI. [Budget Code of Ukraine: Law of Ukraine dated 08.07. 2010 No. 2456-VI] (2010). *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy — Information from the Verkhovna Rada of Ukraine, 50–51*, art. 572. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17#Text [in Ukrainian].
22. *Ekolohichni podatky u derzhavnykh finansakh krain Yevropy [Environmental taxes in the public finances of European countries].* (2020). URL: https://ecolog-ua.com/news/ekologichni-podatky-u-derzhavnyh-finansah-krayin-yevropy [in Ukrainian].
23. Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej [National Fund for Environmental Protection and Water Management]. (2023). URL: https://www.gov.pl/web/nfosigw/narodowy-fundusz-ochrony-srodowiska-i-gospodarki-wodnej [in Polish].

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ

Колмакова Валентина Миколаївна, кандидат економічних наук, старший науковий співробітник, ДУ "Інститут економіки природокористування та сталого розвитку НАН України" (бульвар Тараса Шевченка, 60, Київ, Україна, 01032; e-mail: vnkolmakova@gmal.com; ORCID: https://orcid.org/0000-0002-2172-7351)

Боцула Олександр Іванович, кандидат економічних наук, завідувач відділу агроекології і біобезпеки, Інститут агроекології і природокористування НААН (вул. Метрологічна, 12, м. Київ, Україна, 03143; e-mail: botsulaiap@ukr.net; ORCID: https://orcid.org/0000-0001-7047-0102)

Новини

Новини

Новини • Новини • Новини

Комітет з питань екологічної політики та природокористування рекомендував парламенту прийняти за основу законопроєкт, який обмежує (забороняє) виробництво та обіг в Україні пластикової продукції одноразового використання. Наголошується, що розгляд питання щодо законопроєкту про обмеження виробництва та обігу пластикової продукції одноразового використання на території України (реєстр. № 6077 від 21.09.2021) відбувся під час засідання комітету 1 лютого 2023 р.